

BERNARDO MARIA GARRO, «OTXOLUA», EUSKAL IDAZLE JATOR (1891 - 1960)

MUNDAKA ATSEGINGARRI

Ona eta egoki da noznai, eta zuzentasunak eskatzen daukuna, geure artean jaió, azi ta kulturaz jantzi ostein, gizaseme ospetsu egin diranak txalotu ta gorestea.

Barrero esan: on, egoki ta eder.

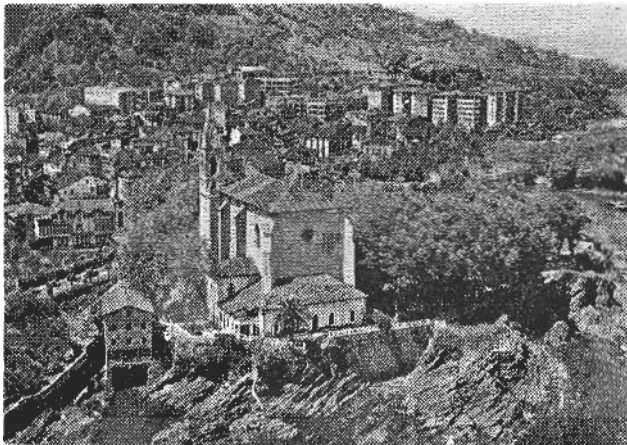
Mundaka ez yaku olako gizonetan exkasa ta urria izan. Itxas-ertzean zoragarrero etzuna daukagu uri galant au; nainundik begiratura, ba-dau itxaso naiz mendi zer lillura-garririk. Or aurrez-aurre ta ingurumari, Ogoño, Laga, Izaro, Laida, Txatxarramendi, Bermeo..., lenago, ta gaur batez be, guztiz aomen andikoak.

Zenbat mariñel eta itxas-gizon sortu dituan Mundaka'k! Azkue'k goi-goi jarten dauku bazter atsegingarri au, bere ama be —Karmen Aberasturi, euskal lanetan ainbat lagundu eutsona—, antxe jaióa zalako.

Mundakarra dogu B. M. Garro, «Otxolua» be.

MUNDAKA'N JAIÓ TA IKASI

Ezin daikegu uka gizaseme ospetsu batek, bere bizitzal dian zear, zer burutu dauan jakitea eder yakunik: nun jaió, egingako arat-onatak eta joan-etorriak, idatzitako liburuak, eta abar, jakin nai izaten doguz.

«Mundaka, mariñel eta itxas-gizon askosen ama otxoluaeren jaioterria»

Geuk be, bear bada, olakoaren antzeko zerbaít egin naita. Garro, euskal idazle txukuna, Munduka'n jaió zan, 1891-8-22'an.

Famili on baten sukaldean azi ta koskondu zan.

Eskolara asi zanean, laster erakutsi eban etzala buru motelekoa. Bizkor ta zoli ebillen lenengo asi-masiak ikasten.

Eskola garaian agertu oi yaku, geienaz, gerora zer izango garean be. Ortarako edo artarako dei berezia somatu oi dogu geure kautan.

Garro'ri, umetatik, izkuntzak egiten eutsoen kili-kili, izkuntzak yakozan atsegin.

Eta ikasi be, aurrenik euskeraz ta erderaz, ta gero ingeles, portugalderez ta abar, ikasi zituan.

ZARREN ESANAK

Mundaka'n —gaur be bai— etxean naiz kalean euskeraz ta erderaz mintzatzen ziran; beraz, elebitsuak genduzan.

Gure txiki zoliak, izkuntzak ikasi ezezík, beste zerbaít be egin eban, zera: kale-ertzean egon ta itxas-egalean apatx jarrita mormoxean ziarduen andra ta gizontxoengandik ainbat gauza eder jaso zituan, ipuiñak, esaerak, itz zuurrak, arein ezpanetatik eurak konturatu barik urtenak. Ori, geroago egin eban itzulpenetatik agiri yaku.

Urteak joan urteak etorri, bai euskeraz eta bai erderaz, ederto mintzatzen zan; baita idatzi ta bere pentsamentuak adierazo be.

BILBO'N IKASLE

Erriko eskola-ikasketak amaitu ebazanean, komertzio-karrera osotu euskun Bilbao'ko «Escuela de Comercio»-n. Onetan be abagune aukerakoa eskuratu yakon barne-deiari erantzun al izateko.

Bilbao'n ikasle zala, adiskide-lokarriz, etxean alkartu zan Elorrio'ko, Arrasate'ko ta beste gipuzkoar gazteakin.

Orrez gainera, elizti (gramatika) batzuk begiztatu ta euskal nobela batzuk irakurri ebazan; eleiz-liburuak be, Añibarro'ren «Esku-Liburu» adibidez, eder yakola berberak diñosku.

Asteroko, izparringi, bertso-paper eta olakoak, barriz, aspertu bage iruntsi oi zituan.

Orrela euskeraren zirkinzulo guztiakin jabetu zan gazetatik.

ARGENTINA'RA TA ONA

Emeretzi urteko zala, 1910'an, Argentina'ra jo eban; baiña, an zazpi urte egin ondoren, barrero euskalerriratu yakun, «euskaldun internazionala» eginda, berak diñoskunez.

Euskalerra osoko euskaldunakaz artu-emona izan eban an, eta edozein dialektu mintzatzeko gai zala biurtu yakun andik.

1917'garrentik, beraz, Mundaka'n daukagu. Berton ezkondu zan. Eta ementxe batez be, ta Bilbao'n, bizi izan zan, 1960-9-14'an il arte gutxian.

Bilbao'ko «Astoreka ta Azketa» etxean lan egin eban, ordezkarri bezela.

Gizaseme zintzo, siñismen andikoa.

Ba-ebazan bere zaletasunak eta lerak, idazteko, musikarako, mendirako ta abar.

Txistua ta kitarra joten ekian.

Euskaltzaindikoa.

«EUKADI'N IDAZLE

Gizakume eskolatu geienak senti oi dabe idazteko miña, griña, lurpean dagon aziak erneteko legez nunbait.

«Otxolua» —au zan idatzietan geienik erabilli eban izen-ordea—, noiz asi etc yakun idazten?

Berez ala norbaitek zirikatua?

Garro'k berak dirauskunez, Kirikiño'k emon eutsan aukera.

Onek zuzentzen eban «Euzkadi» eguneroko *Euzkel-Atala*, noiztik noizera bertso ta esaldi-batzaldiak eratuaz.

Olako baten 1924'ranta, Garro'k be eskua artu euskun, konkurtsora esaldi biurri pilloa bialdurik.

Ez eban saririk eskuratu; bai, oraitiño, aipamena.

Gerorakoan, bere bizitza guztia kontixu, Mundaka inguruko albistak bialdu oi ebazan, ia astero, Euzkadi'ra.

Izparringi onetan argitaratuak ditu bere lanik geienak.

Erri-izparrak beti etozen ipuin, jazoriko edo edestitxalaten batekin, bertsoz naiz itz lauz, amai bezela txukun jantzita.

BERE LANAK

Ona «Euzkadi»-n azaldu zituan euskal lan batzuk: *Pizti patariak* (1934), *Kurutze eginda dagon lekuan* (1935), *Abere dontsuak* (1936), *Euskalerriko abere piztiak*, *Abere Ipuñak*, *kontukontari esanak*, *Lapurditar J. Barbier'en «Ixtorio-Mixterio»*, eta abar.

«Euzkerea»-n emon ebazan batzuk: *Voronoff'ek be ezin duana* (1929), *Bijar Doniane'ra* (1929), *Ortuzar' tar Errobusten jauparija* (1929), *Nai dogune* (1930), ta abar.

Azken urteotan euskal abizenak eta toki-izenak, gure baserrietakoak batez be, batzen ebillen. «Euskera»-n dator olako lan bat «*Nombres gen ricos de «rio» en la Toponimia vasca*» (1956), izenburuz.

BERTOLDO EUSKERAZ

Garro'ren lanik ederrena, alan be, beste au da: *Bertoldo'ren maltzurkeri zurrak eta Bertoldin'en txaldankeri barre-garrijak* (Bilbao, 1932).

Della Croce italiar poeta ospetsuak italiara, idatzitako *Bertoldo e Bertoldino* euskeraz.

Amazazpigarren gizaldiko idazti barre-eragillea, egillea ilda gero argitara emona ta Europa osoan zarata itzala atera ebana.

Itzulpen au zala-ta edo, Orixe'k onan idatzi eban: «Lagun eta irakasle dut Otxolua... Euskalerra guztiko idazleen artean txukunetarikoa».

Ba-dau beste lan bat, oindiño argitaratu bakoa: *Lau Ebanjelioak*, Goma kardenalak egiñiko «Evangelios concordados» bizkaieraz. Eta kanta letrak eta olerkiak.

ABERE DONTSUAK

Poeta urtena etzan arren, atsegin aundiz idatzi ta irakurten zituan olerkiak.

Bere lanen artean naikoa datoz «Euzkadi» egunerokoan, jatorrak (orijinalak) eta ingelesetik berak euskerara bihurtuak, «Aberre Dontsuak» deritxon lanean batez be.

Bein, 1954'an, onela ziraustan kartaz: «Len aitatu dau-tzudan «Aberre Dontsuak» itzulpenaz, ingeles olerki asko be ba jolazian euskeraz ipinita; pozik irakurriko neukez gaur be, euretatik batzuk, bada ez dot uste txarto egozanik».

ABESTI-ITZAK

Ondoren diñoanez, sarri samar ondu ebazan «bertsoak», edo obeto, orduan modan ebiltzan kanta ta abestiai jarteko letrak, arin eta gozoak.

Oneik askatasun geiagoz egiten ei dira, leiaketarako ta zabalkunderako izan oi dira-ta. «Jentea ez bait dago gauza obarik egiteko», autortzen dausku.

Au da, edozelan egiteak doguz, antza, taiu ortako bertsoak. Eta ez leuke olan izan bear. Ba-dira letra eder-ederrak gure kantutegietan, Sallaberi, Azkue, Aita Donosti, A. Rietzu ta olakoen liburuetatik dakusgunez.

GAUR GANORA BAKOAK

Baiña ba-dira, ta ez gitxi, gaur-egunetan batez be, eze-tariko ganora barik egiñak be.

Olako bertsoagileak egundo ortan asi ez ba'lira, obeto. Au erremindu samar diñot, gaur irakurri ta entzun oi doguzan ainbat letra iguingarri yakuzalako: musika bikaiña ta letra arlotea, ez neurri, ez puntu, ez bertso, susterrik bakoa.

Olerkiak bere legeak ditu, zentzunezkoa ba'da beintzat.

ERDEL ABESTIAI

Garai aretan, bere errian be bai, erderaz abesten ziran kantuentzat, euskal letrea nai eban Garro'k.

Ainbat daukaz olan egiñak.

Au, esaterako, «Eras como la rosa de Alejandria, colorada de noche, blanca de dia...» musikarentzat ondua da. Ona estrofa bi:

<i>Neure ondortutik nora zoaz, biotza? Eman beroa dozu, Kanpoan otza, maitea, polita, kanpoan otza.</i>	<i>Ez da zeran izar politagorik zure begiak baño, jaunak emonik, mailea, polita jaunak emonik.</i>
---	--

BALTSEOARI EUSKAL ITZAK

Otxolua garerdiko zala batez be, dantza ta musika, aukerakoa zan vals (*waltzer* doitxeraz, *baltseo* euskeraz) dantza lotua.

Era ortako musikeari be euskal letra jarri nairik, egin euskuzan banaka batzuk.

Nire «Milla euskal Olerki eder» liburuan dozuz batzuk, «Bidaztiak udan gerizea» asten dana, ta abar.

GAUTXOEN NEGARRAK

Argentina'n aurkitzen zala asi zan, bear bada, bertsoak neurtzen; an ikusitako gautxoak zelan negar egin oi eben, «Gautxo baten Erostat» deritxon olerkian azaltzen dau; ona lenengo aapaldi edo estrol'a:

*«Ba-neban nik izan
ba-neban
zaldi bat
txikar-orizkea,
zaala to mizkea».*

Geroago be burutu zitun olakoak. Ona bat:

<i>«San Pedro-k abeliña goiz baten emon zeunstana, neure penatxu guztien testigu bakarra dana, atzera dotsut bialtzen izan daizun nire barrik: urrun zugarandi egon arren, zaukodazala aitzu barik.</i>	<i>Kabelifia, kabelina, kabeliña biotzekoa, nire maitetuagana, nire maiteagana oa. Esaiona, esaiona, esaiona itzaroteko nire pentzutun ba yagona, etxakonala damutuko.</i>
---	--

*Kabeliña, kabeliña,
maiteak niri paparrean
pa-emonda imiña.*

GABON-KANTAK

Gabon-kanta ta Marijesak be eder zituan.

Bizkaia'n eurrez abestu oi dan eta Azkue zanaren Kantutegian datorren «Nazaretoko urian dago»-ri beste sei estrofa jarri eutsozan, guztiz amar egiñik.

Laugarrena, «Maria ta San Jose doaz» asten dana ta zazpigarrrena, «Orduan emon eban mundura», txukuntzukan osotuak daukazuz.

Era ontako kantak, Gabon-kantak, Gernikaldean batez be Marijesak deritxenak, naiz etxe barruan naiz kalez-kale oiukatzeo oitura zar-zarra zan Bermeo, Mundaka, Busturi, Gernika ta Muxika inguruetan.

EGUZKIA ITZI ILLARGIA ARTU

Gaur, zori txarrez, onako beste ekandu askori lez, lurra emon dautsegu abesti kristau, samur atsegingarri onei.

Eta, jakiña, gizonak zerbait bear bere barruari, jai pozgarri oneitan atan be, asetasun egoki bat emoteko, ta Jainkoz bete nai ez danean, Olentzeroz bete bear.

Orregaz eguzkia itxi ta illargia artu dagigu.

Ba-da alderik!

Ekandu zaar eta mituak zirala esanez itxi genduzan utsuneak, zegaz bete daikeguz? Atanbor-otsez eta ardao-iundaz? Edo-ta zentzun bakoz?

Bide arloteak nunbait, gure Gabon, Urte Barri ta Erre-geen jaiari, eskatzen daben eta merezi daben betetasunaren betea emon al izateko. Ez al da olan?

KOPLALARI ONA

«Onako gauzak askotxo egin ditut —diñost Otxolua'k—.

Baiña erdizkako ondorena baiño ez dau onek izan.

Kitarra artu ta erririk erri ibilli al ba'nintz, bertso oneik abesten eta «Bertso Berriak» lez saltzen, arrotuko leukie bear bada arrakasta-giro piskat, baita txalo batzuk jaritsi be; ez gagoz, orraitioño, Iparragirre lez aruntz-onuntz ibilteko».

Esanak esan, Garro ez zan izan inñundik be koplari exkasa.

Ederto erabilten gure izkuntza, euskera, ta olerkari naiz betsolari batek, zer biok, zeatz-meatz euki ta jakin bear dauz: buruz naiz entzutez nabarmendu nairik dabillenenak, idazle maillan bereziki, berezko doaia bear dau lenengo, ta darabilen izkuntza erroz jakin, ondoren.

Gaitasun biok barik, edozein idazlek naiz olei_karik, aizea inarosten diardu.

Otxolua itzulpenetan maixu dogu, ta olerkigintzan bitxilora.